

Eriytyvät koulutuspolut – osaamisen ja vanhempien sosioekonomisen aseman yhteys oppilaan koulutusvalintoihin

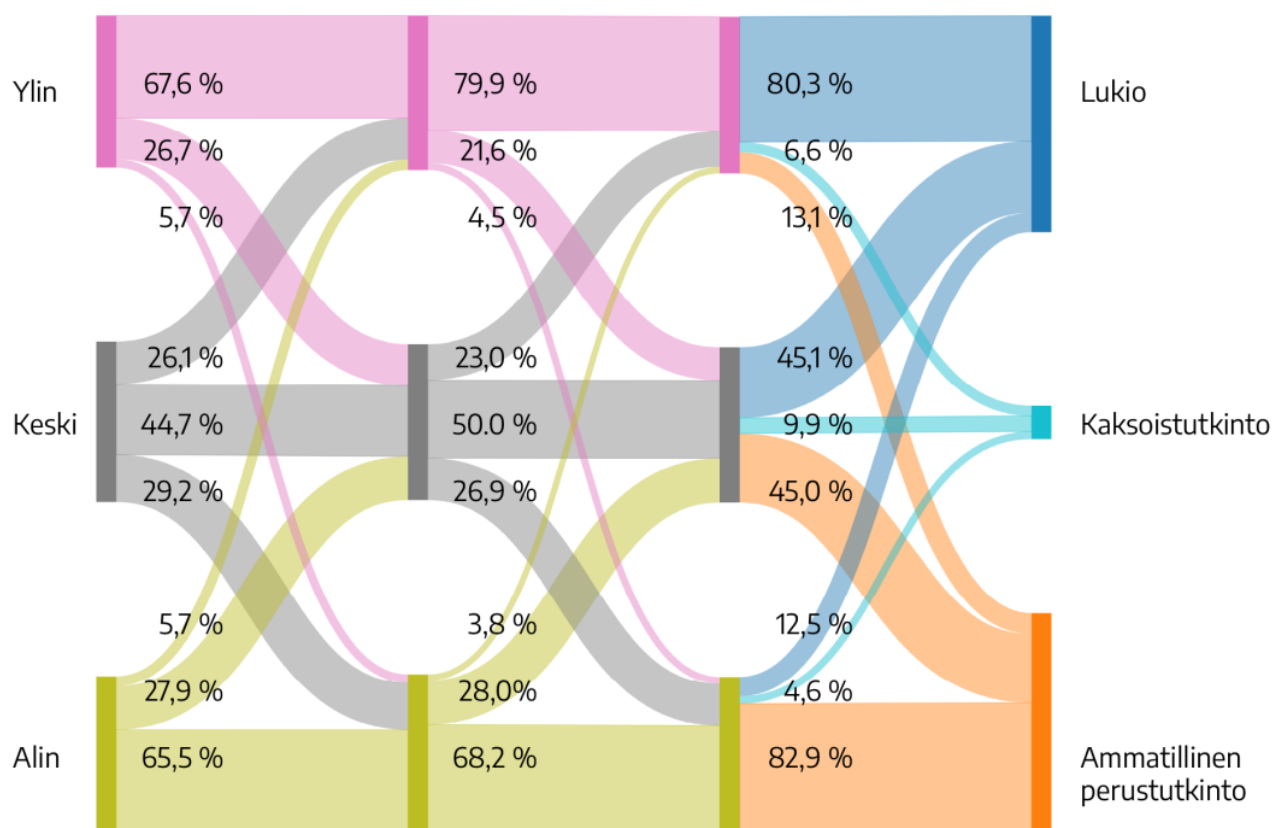
4. Tulokset

Osaamisen eriytyminen peruskoulussa ja toisen asteen valinta

Tässä luvussa tarkastellaan oppilaiden osaamisen eriytymistä peruskoulun aikana ja osaamisen yhteyttä toisen asteen koulutusvalintoihin. Aineistona on Karvin ja OPH:n keräämä matematiikan pitkäjäsenaineisto ($n = 3\,502$) yhdistettynä Tilastokeskuksen aineistoista poimittuihin tietoihin oppilaan toisen asteen valinnasta ja huoltajan sosioekonomisesta taustasta.

Kuviossa 1 esitetään oppilaiden siirtymät osaamisryhmien välillä 3., 6. ja 9. luokalla sekä siirtymät toisen asteen koulutukseen. Osaamisryhmät perustuvat oppilaiden osoittamaan osaamiseen matematiikan oppimistulosarvioinneissa sekä opettajien antamiin arvosanoihin matematiikassa ja äidinkielessä. Suhteelliset osuudet kuvaavat sitä, kuinka suuri osuus kunkin osaamisryhmän oppilaista siirtyi kuhunkin seuraavan luokka-asteen osaamisryhmään tai yhdeksännen luokan päätteeksi toisen asteen koulutuspolulle. Virtausten paksuus on suhteessa oppilaiden määrään. Esimerkiksi ylimpään osaamisryhmään 9. luokalla kuuluneista 80,3 % siirtyi lukioon, kun taas alimpaan osaamisryhmään kuuluneista 82,9 % siirtyi ammatilliseen perustutkintoon.

Kuviosta 1 havaitaan, että oppilaiden sijoittuminen osaamisryhmiin oli peruskoulun aikana verraten pysyvää. Esimerkiksi ne noin kaksi kolmannesta oppilaista, jotka kolmannella luokalla olivat ylimmässä osaamisryhmässä, olivat siellä myös kuudennella luokalla. Kuudennen ja yhdeksännen luokan välillä vastaava osuus oli jopa neljä viidestä. Sama pysyvyys pätee myös alimpaan kolmannekseen. Liikettä tapahtui etenkin keskiryhmästä alempiin ja ylempiin osaamisryhmiin. Kuviosta havaitaan myös yhteys oppilaiden osaamisen ja toisen asteen valinnan välillä: mitä vahvempaa oli osaaminen, sitä useammin menttiin lukioon, kun taas heikommalla osaamisella päädyttiin vastaavasti ammatilliseen koulutukseen.

KUVIO 1. Oppilaiden sijoittuminen toisen asteen koulutukseen ja osaamisryhmiin perusopetuksen eri luokka-asteilla (osuudet laskettu keskiarvona moni-imputoiduista aineistoista)

Oppilaiden osaamisen yhteyttä toisen asteen koulutusvalintoihin on havainnollistettu myös taulukossa 1. Koulutuspolkujen eriytyminen voidaan nähdä jo kolmannella luokalla: ylimmässä osaamisryhmässä kolmannella luokalla olleista yli kaksi kolmannelle päätyi lukio-opintoihin ja vastaavasti alimman osaamisryhmän oppilaista vastaava osuus päätyi ammatillisiin opintoihin. Yhteydet vahvistuivat systemaattisesti oppilaiden peruskoulun edetessä, ja esimerkiksi kuudennella luokalla vastaava osuus oli kolme neljännestä oppilaista.

TAULUKKO 1. Oppilaiden osaamisryhmät ja toisen asteen koulutusvalinta perusopetuksen vuosiluokilla 3, 6 ja 9 ^[1]

Osaamisryhmä	3. luokka			6. luokka			9. luokka		
	Lukio	Amm. pt	Kaksois-tutk.	Lukio	Amm. pt	Kaksois-tutk.	Lukio	Amm. pt	Kaksois-tutk.
Ylin	68 %	26 %	6 %	74 %	19 %	6 %	80 %	13 %	7 %
Keski	45 %	47 %	8 %	45 %	46 %	8 %	45 %	45 %	10 %
Alin	26 %	67 %	7 %	19 %	75 %	6 %	12 %	83 %	5 %

Oppilaiden sukupuoli ja huoltajien sosioekonominen asema oli yhteydessä siihen, mihin osaamisryhmään oppilaat sijoituivat (regressiomallinnuksen tulosteet liitteissä 2 ja 3). Pojat sijoituivat useammin alimpaan osaamisryhmään ja tytöt ylimpään (taulukko 2). Tämä yhteys vahvistui hieman kolmannen ja yhdeksännen luokan välillä.

TAULUKKO 2. Oppilaiden sukupuoli ja osaamisryhmä perusopetuksen vuosiluokilla 3 ja 9 ^[2]

Sukupuoli	Osaamisryhmä	Osuus 3. lk (%)	Osuus 9. lk (%)
Poika	Alin	38,7	40,4
	Keski	31,6	31,9
	Ylin	29,7	27,6
Tyttö	Alin	28	26,2
	Keski	37,2	34,6
	Ylin	34,7	39,2

Myös huoltajien sosioekonominen tausta oli yhteydessä oppilaiden osaamiseen (taulukko 3). Ylempien toimihenkilöiden lapset esimerkiksi olivat yliedustettuina ylimmässä osaamisryhmässä ja työntekijöiden lapset alimmassa ryhmässä. Tämäkin yhteys näyttää voimistuneen kolmannen ja yhdeksännen luokan välillä.

TAULUKKO 3. Oppilaiden huoltajan sosioekonominen ja oppilaan osaamisryhmä perusopetuksen vuosiluokilla 3 ja 9 ^[3]

Huoltajan sose	Osaamisryhmä	Osuus 3. lk (%)	Osuus 9. lk (%)
Yrittäjä	Alin	37,2	32,8
	Keski	35,4	35,6
	Ylin	27,5	31,7
Ylempi toimihenkilö	Alin	24	19,1
	Keski	33,4	32,7
	Ylin	42,6	48,2
Alempi toimihenkilö	Alin	31,3	32,5
	Keski	35,1	34,9
	Ylin	33,6	32,6
Työntekijä	Alin	38,7	42,2
	Keski	35,4	33
	Ylin	25,9	24,8
Työtön/Eläkeläinen	Alin	46	52,5
	Keski	30,4	26,9
	Ylin	23,6	20,5

Huoltajan sosioekonominen tausta on yhteydessä oppilaiden toisen asteen valintoihin myös sen jälkeen, kun oppilaan osaaminen on otettu huomioon (regressiomallinnuksen tulokset liitteessä 4). Esimerkiksi ylempien toimihenkilöiden lapset hakeutuvat lukioon huomattavasti useammin kuin esimerkiksi työntekijöiden tai työelämän ulkopuolella olevien lapset, vaikka oppilaiden osaaminen ja sukupuoli olisi huomioitu (ks. Taulukko 4). Lisäksi naiset hakeutuvat hieman miehiä useammin lukioon ja miehet ammatilliseen koulutukseen (ks. Taulukko 5).

TAULUKKO 4. Huoltajan sosioekonominen asema ja oppilaan toisen asteen koulutusvalinta ^[4]

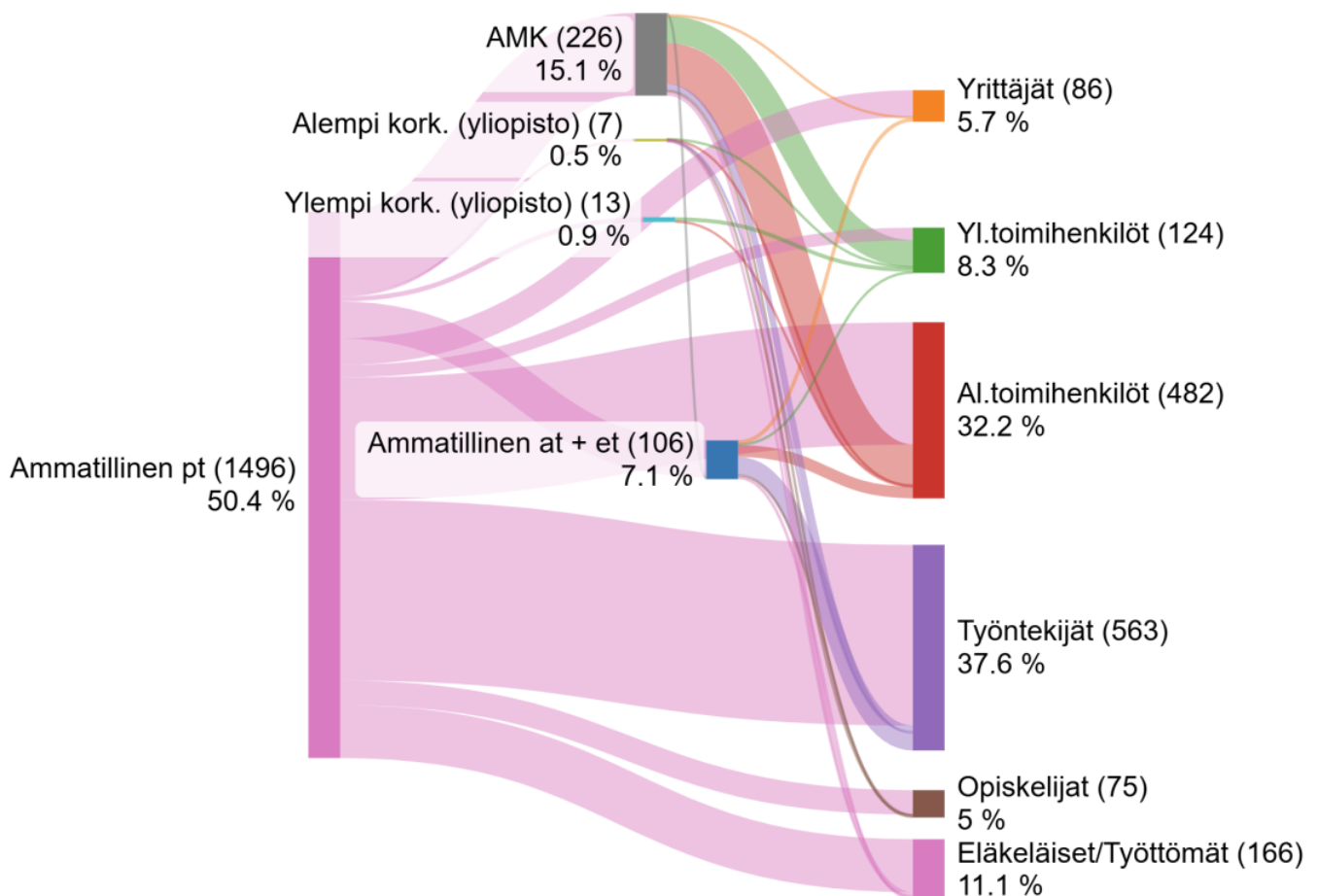
Huoltajan sose	Ammatillinen	Lukio	Kaksoistutkinto
Yrittäjä	49 %	42 %	9 %
Ylempi toimihenkilö	33 %	61 %	6 %
Alempi toimihenkilö	46 %	47 %	7 %
Työntekijä	57 %	34 %	9 %
Työtön/eläkeläinen	56 %	39 %	5 %

TAULUKKO 5. Oppilaan toisen asteen koulutusvalinta sukupuolen mukaan [5]

Sukupuoli	Ammatillinen	Lukio	Kaksoistutkinto
Poika	52 %	44 %	5 %
Tyttö	42 %	48 %	10 %

Koulutuspolku peruskoulun jälkeen ja sen yhteys sosioekonomiseen asemaan

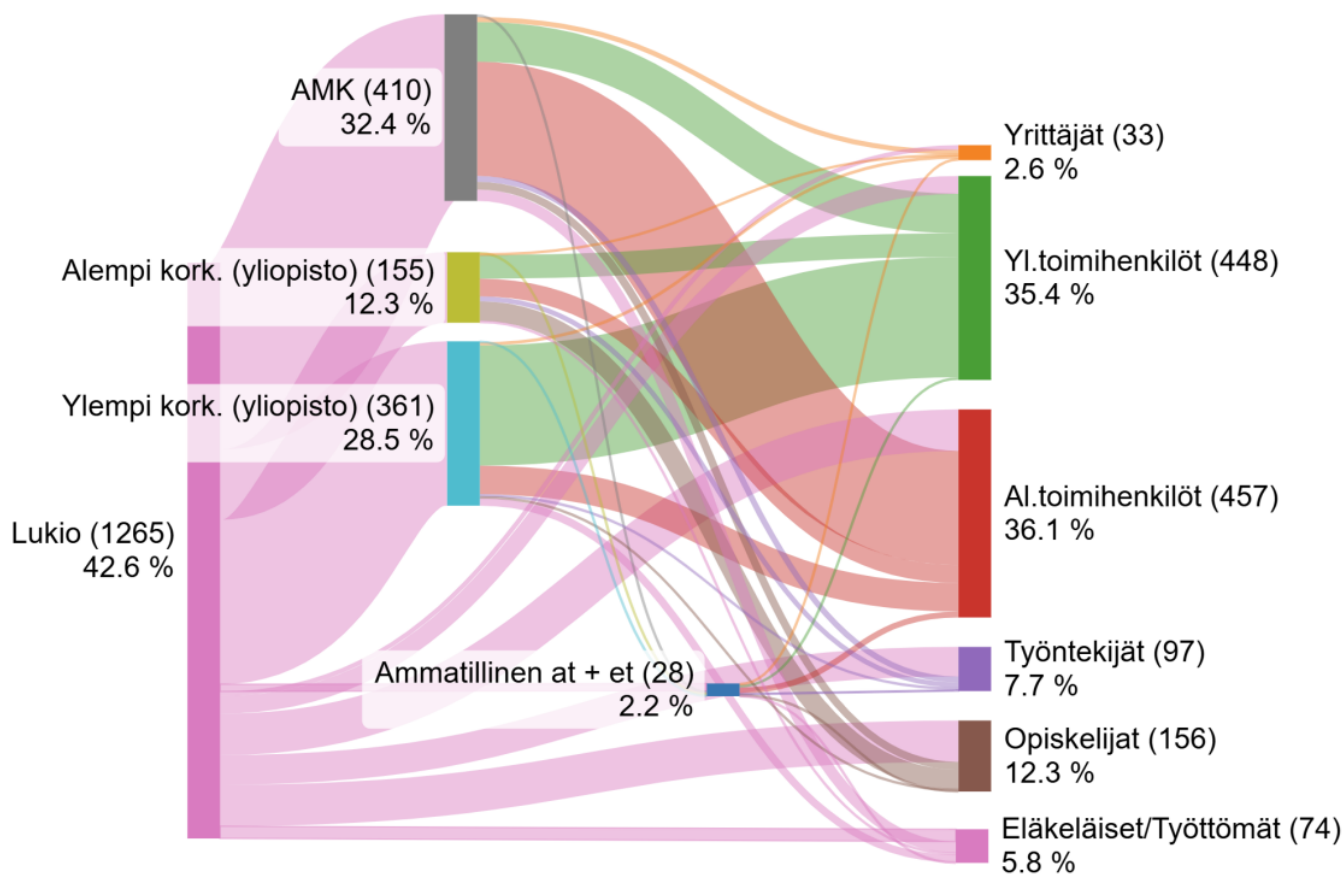
Tässä luvussa käytetään Tilastokeskuksen aineistoja sen tarkastelemiseen (n = 2 918), kuinka toisen asteen koulutusvalinnat olivat yhteydessä oppilaiden korkea-asteen koulutusvalintaan ja opiskelun jälkeiseen sosioekonomiseen asemaan. Kuvion 2 virtauskaavioista näkyy, että ammatillisen perustutkinnon suorittaneista päätyi vain harva suorittamaan korkeakoulututkinnon. Yliopistossa suoritettut alemmat ja ylemmät korkeakoulututkinnot olivat ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden joukossa harvinaisia (yhteensä 1,4 % oppilaista), ja 15,1 % oppilaista suoritti ammattikorkeakoulututkinnon.

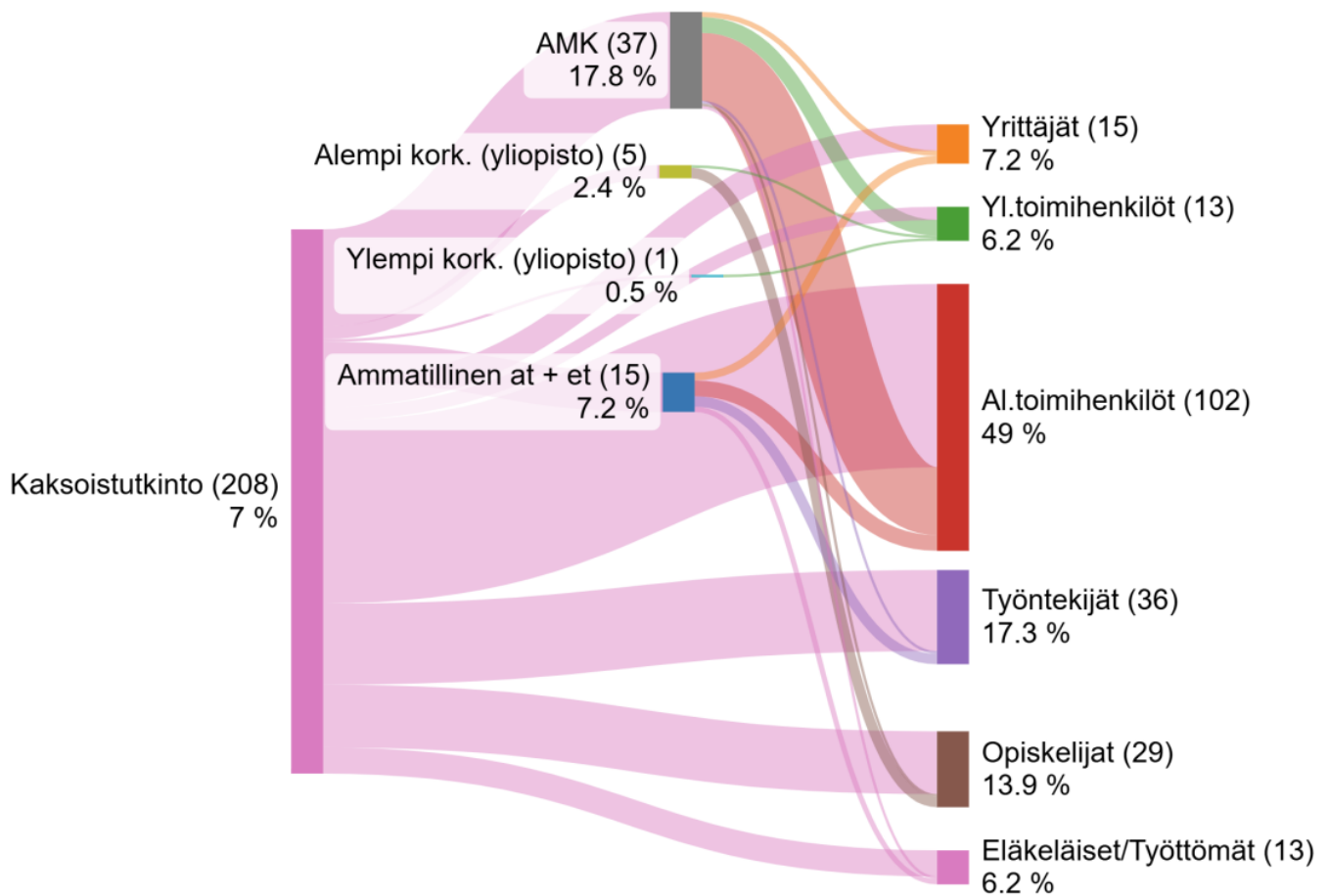
KUVIO 2. Ammatillisen peruskoulutuksen suorittaneiden korkea-asteen koulutus ja myöhempi sosioekonominen asema

Sama havainto pätee kaksoistutkinnon suorittaneisiin (Kuvio 4). Sen sijaan lukiolaisista (Kuvio 3) valtaosa suoritti korkea-asteen tutkinnon (AMK, YAMK, kandidaatti- tai maisteritutkinto) (73,2 %). Lähes yhtä moni

ylemmän korkeakoulututkinnon (26,5 %) kuin ammattikorkeakoulututkinnon (32,4 %).

KUVIO 3. Lukion suorittaneiden korkea-asteen koulutus ja myöhempi sosioekonominen asema

KUVIO 4. Kaksoistutkinnon suorittaneiden korkea-asteen koulutus ja myöhempi sosioekonominen asema

Kuvioista 2–4 nähdään myös, kuinka koulutus oli yhteydessä oppilaiden koulu-uran jälkeiseen sosioekonomiseen asemaan. Ammattikorkeakoulututkinnoista päädyttiin tyypillisesti alemmiksi toimihenkilöiksi, mutta myös ylempiä toimihenkilöitä oli ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista monia. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet toimivat useimmiten ylempinä toimihenkilöinä, kun taas pelkän ammatillisen koulutuksen tai kaksoistutkinnon suorittaneet työskentelivät tyypillisesti työntekijöinä tai alemmina toimihenkilöinä.

Kuvioiden virtauskaaviot ovat luonteeltaan kuvailevia. Koulutuspolun yhteyttä myöhempään sosioekonomiseen asemaan tarkasteltiin tilastollisesti multinomiaalisen regression avulla. Koulutustaustan lisäksi malliin lisättiin selittäviksi tekijöiksi myös oppilaan sukupuoli ja huoltajan sosioekonominen asema. Regressiomallin taulukko löytyy liitteestä 1. Taulukoissa 1–3 esitetään mallin perusteella lasketut sosioekonomisten asemien prosentiosuudet suhteessa eri taustamuuttujiin.

Taulukossa 6 tarkastellaan koulutuspolun yhteyttä sosioekonomiseen asemaan. Taulukko vahvistaa virtauskaavioiden havainnon koulutuksen ja sosioekonomisen aseman välisestä yhteydestä. Etenkin ylempi korkeakoulututkinto (yliopisto) ennusti vahvasti asemaa ylempänä toimihenkilönä ja ammattikorkeakoulusta päädyttiin pääsääntöisesti alemmiksi toimihenkilöiksi. Jos korkea-asteen koulutusta ei ollut, päädyttiin tyypillisesti työntekijäasemaan tai alemmiksi toimihenkilöiksi. Lukiolaisista moni tosin oli yhä opiskelija, mikä

saattaa viitata siihen, että korkea-asteen opinnot olivat yhä kesken. Sama pätee myös yliopistossa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneisiin, joilla oli lukiotausta.

TAULUKKO 6. Koulutuspolun yhteys oppilaan myöhempään sosioekonomiseen asemaan ^[6]

Toinen aste	Korkea-aste	Yrittäjä	Ylempi toimihenkilö	Alempi toimihenkilö	Työntekijä	Opiskelija	Eläkeläinen/ Työtön	n
Lukio	Ylempi kk (yliopisto)	2 %	75 %	16 %	2 %	1 %	5 %	358
	Alempi kk (yliopisto)	1 %	35 %	23 %	7 %	31 %	3 %	154
	AMK	2 %	29 %	56 %	4 %	4 %	5 %	405
	Ei kolmatta astetta	5 %	6 %	36 %	20 %	25 %	9 %	333
Ammatillinen pt	Ylempi kk (yliopisto)	3 %	70 %	15 %	4 %	0 %	7 %	12
	Alempi kk (yliopisto)	2 %	37 %	26 %	20 %	10 %	5 %	7
	AMK	3 %	27 %	53 %	9 %	1 %	8 %	223
	Ei kolmatta astetta	6 %	5 %	32 %	40 %	6 %	11 %	1221
Kaksois-tutkinto	Ylempi kk (yliopisto)	5 %	64 %	22 %	3 %	1 %	6 %	1
	Alempi kk (yliopisto)	3 %	28 %	30 %	11 %	25 %	3 %	5
	AMK	5 %	21 %	62 %	5 %	3 %	5 %	36
	Ei kolmatta astetta	9 %	4 %	38 %	25 %	17 %	8 %	163

Regressiomallissa vakioitiin oppilaan sukupuoli ja huoltajan sosioekonominen tausta. Kun nämä tekijät otetaan huomioon, naisten ja miesten sosioekonomisessa asemassa on yhä joitakin kiinnostavia eroja (ks. taulukko 7). Esimerkiksi naisista suurempi osuus on alempia toimihenkilöitä ja miehistä hieman useampi ylempiä toimihenkilöitä. Toisaalta miehistä työntekijöiden osuus on suurempi kuin naisilla.

TAULUKKO 7. Oppilaan myöhempi sosioekonominen asema sukupuolen mukaan ^[7]

Sukupuoli	Yrittäjä	Ylempi toimihenkilö	Alempi toimihenkilö	Työntekijä	Opiskelija	Eläkeläinen/ Työtön
Nainen	4 %	17 %	49 %	14 %	9 %	7 %
Mies	6 %	24 %	22 %	31 %	9 %	10 %

Huoltajien sosioekonomisen taustan yhteys oppilaan myöhempään sosioekonomiseen asemaan oli melko vähäinen sen jälkeen, kun koulutuspolku huomioitiin mallissa. Ylempien toimihenkilöiden lapset päätyvät hieman useammin ylempiä toimihenkilöiksi ja vastaavasti alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden lapset alempiä toimihenkilöiksi, vaikka oppilaiden oma koulutuspolku olisi vakioitu (ks. Taulukko 8). Yrittäjien lapsilla on hieman muita vahvempi taipumus päätyä yrittäjiksi.

TAULUKKO 8. Oppilaan myöhempi sosioekonominen asema huoltajan sosioekonomisen aseman mukaan ^[8]

Huoltajan sose	Yrittäjä	Ylempi toimihenkilö	Alempi toimihenkilö	Työntekijä	Opiskelija	Eläkeläinen/ Työtön
Ylempi toimihenkilö	3 %	22 %	34 %	21 %	11 %	9 %
Yrittäjä	12 %	21 %	34 %	23 %	6 %	5 %
Alempi toimihenkilö	4 %	18 %	38 %	23 %	9 %	9 %
Työntekijä	4 %	20 %	35 %	24 %	8 %	9 %
Työtön/eläkeläinen	2 %	18 %	31 %	27 %	10 %	11 %

- 1: Osuudet on laskettu keskiarvona moni-imputoiduista aineistoista.
- 2: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteissä 3 ja 4.
- 3: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteissä 3 ja 4.
- 4: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteessä 4.
- 5: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteessä 4.
- 6: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteessä 1.
- 7: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteessä 1.
- 8: Osuudet perustuvat multinomiaalisen regressiomallin avulla laskettuihin ennustettuihin todennäköisyyksiin eivätkä suoraan aineistosta laskettuihin prosenttiosuuksiin. Mallin tulokset on esitetty liitteessä 1.